

Metody i techniki nauczania

część 2

Poniżej prezentujemy kolejne metody i techniki nauczania szczególnie przydatne w pracy nad projektem. Musimy zawsze pamiętać, że stosowanie metod aktywnych – które już z założenia opierają się na zaangażowaniu osób uczących się w proces dydaktyczny – wpływa korzystnie nie tylko na ucznia (wiedza i umiejętności zdobyte samodzielnie są trwalsze), lecz także na nauczyciela, stawiając go w roli badacza i twórcy.

Burza mózgów (znana także pod jej oryginalnym określeniem *brainstorming*) jest najbardziej rozpowszechnioną intuicyjną techniką poszukiwania pomysłów i rozwiązań. Przede wszystkim pozwala otrzymać w krótkim czasie dużą liczbę zróżnicowanych odpowiedzi. Składa się z następujących elementów: podanie problemu przez prowadzącego, uzasadnienie potrzeby zajęcia się tym tematem (problemem), wyjaśnienie zasad, zgłaszanie i zapisywanie pomysłów, pytania i wyjaśnienia, analiza i ocena pomysłów.

Problem rozwiązywany techniką burzy mózgów powinien być postawiony jasno i zwięźle, aby od razu można było przystąpić do zgłaszania pomysłów na rozwiązania. Najlepiej, jeżeli sformułujemy go w postaci pytania zaczynającego się od „jak?” albo „w jaki sposób?”.

Do najważniejszych zasad, według których powinny pracować osoby w czasie burzy mózgów, należą poniższe:

- Nie komentujemy i nie krytykujemy zgłaszanych pomysłów.
- Każdy pomysł jest dobry, dlatego zapisujemy wszystkie pomysły w takiej formie, w jakiej zgłosił je autor.
- Ważna jest liczba pomysłów, a nie ich jakość.
- Można rozwijać pomysły zgłoszone wcześniej przez inne osoby.
- Wszyscy uczestnicy grupy mają takie same prawa.
- Zabieramy głos tylko po wskazaniu przez prowadzącego.
- Czas zgłaszania pomysłów jest ściśle określony, np. 10 min.

Debata za i przeciw – stosujemy ją, kiedy chcemy, aby uczestnicy zajęć spojrzeli na dany problem z dwóch różnych punktów widzenia. W przykładowej formie „debaty za i przeciw” prowadzący określa temat debaty, następnie dzieli uczestników na dwie grupy (można zastosować podział według poglądów uczestników lub wybór losowy). W kolejnej fazie poszczególne grupy mają czas na przygotowanie argumentów. Można też najpierw dać uczestnikom czas na przygotowanie argumentów, a dopiero później losować strony (grupy za i przeciw) debaty. Przed zasadniczą częścią debaty prowadzący podaje reguły: np. po 5 min. na przedstawienie argumentów, każda z grup będzie mogła przedstawić trzy argumenty. Prowadzący zajęcia może sam kierować debatą lub wybrać jedną osobę z uczestników. W ostatniej części debaty – podsumowaniu – uczestnicy odpowiadają na pytania: Które argumenty były najbardziej przekonujące? Czy ktoś dał się przekonać i zmienił zdanie? W przygotowanym przez nas scenariuszu zajęć wykorzystano tylko fragment tej techniki.

Drama jest to metoda, która pozwala na uczenie się przez doświadczenie i przeżywanie, dlatego należy do najbardziej znanych metod aktywizujących. Łączy w sobie przekazywanie treści kształcenia z przeżyciem i doświadczeniem, jest metodą interdyscyplinarną. Należy jednak pamiętać, że w dramie nie wykorzystujemy scenariusza (charakterystycznego dla symulacji), a uczestnicy dramy działają zgodnie ze swoją wyobraźnią i to oni sami ustalają, w jakim kierunku „pójdzie akcja” odgrywanych scenek. Ponadto klasyczna drama ma charakter powszechny, co znaczy, że w odgrywaniu ról biorą udział wszyscy uczestnicy. Każdy działa na swoim poziomie, nie ma tu podziału na publiczność oraz aktorów. Do najczęściej spotykanych technik darmowych należą: improwizacja otwarta lub zamknięta,

etiuda pantomimiczna, rzeźba, stop-klatka, ale również dialogi (rozmowa, wywiad), płaszcz eksperta. W przygotowanym scenariuszu metoda ta została dostosowana do potrzeb zajęć.

Puzzle (układanka, praca w grupach typu „jigsaw”) jest to technika umożliwiająca uczenie się we współpracy. Uczestnicy przyswajają i przekazują swoim kolegom w grupie część materiału, przez co stają się odpowiedzialni za swoją wiedzę i wiedzę innych. Osoby pracują w kilkuosobowych grupach (w przygotowanym scenariuszu są to grupy 5-osobowe i rozwiązują 5 problemów), a każda osoba w grupie otrzymuje inny materiał do przeanalizowania. Po indywidualnej nauce i upływie określonego czasu każdy ekspert relacjonuje to, czego się nauczył i uczy pozostałych członków grupy. Przed tą fazą można wprowadzić pracę w grupach eksperckich – czyli po pracy indywidualnej uczestnicy zajęć tworzą grupy eksperckie, gdzie wyjaśniają ewentualne wątpliwości, a także opracowują metodę nauki dla członków grupy macierzystej. Na koniec wracają do grup macierzystych i następuje wspólne uczenie się. Ostatnim etapem tej techniki jest sprawdzenie wiedzy nabytej przez uczestników zajęć. Jest wiele odmian techniki puzzli, ale zawsze każdy z uczestników grupy jest ekspertem w zakresie określonego materiału (działu wiedzy).

Układanka zwykle przebiega w czterech etapach.

- I etap: dzielimy grupę na tyle zespołów, z ilu fragmentów składa się materiał do pracy. Są to zespoły eksperckie. Każdy zespół otrzymuje jedną część materiału do pracy. Najpierw prosimy o indywidualne przeczytanie tekstu.
- II etap: członkowie poszczególnych zespołów, opracowujący ten sam fragment materiału, naradzają się w swojej grupie eksperckiej. Tam porządkują swoją wiedzę, wyjaśniają wątpliwości i zastanawiają się, w jaki sposób najlepiej przekazać swoją partię materiału kolegom.
- III etap: uczestnicy tworzą nowe grupy składające się z członków grup eksperckich i uczą się wzajemnie. Kolejno przekazują swoją wiedzę kolegom z nowej grupy. Jeśli w wyniku podziału liczba osób w grupie jest niepełna, należy bardzo precyzyjnie kontrolować czas wypowiedzi uczestników, aby wszyscy zaczęli i kończyli swoją wypowiedź w tym samym czasie. Uczestników niepełnej grupy można wtedy poprosić, aby w odpowiednim momencie włączyli się w pracę pozostałych grup.
- IV etap: ćwiczenie można zakończyć krótkim testem/quizem. W tym celu uczestnicy powracają do grup eksperckich i przygotowują po 2 pytania sprawdzające ze swojej części materiału oraz oczekiwane odpowiedzi. Kolejno zadają pytania członkom pozostałych grup. Za dobrą odpowiedź grupa dostaje punkt.

Symulacja to technika, która stanowi pogładową demonstrację typowych zachowań społecznych. Jest też ćwiczeniem pewnych umiejętności, jak np. wygłaszanie swoich poglądów, argumentowanie, obrona swojego stanowiska itd. Opiera się na z góry określonych założeniach, dlatego podstawą jej przeprowadzenia jest scenariusz. Często symulacja jest mylona z dramą, ale im bardziej szczegółowy jest scenariusz symulacji prowadzonego ćwiczenia, tym mniej metoda ta przypomina dramę.

Śnieżna kula jest metodą, która pozwala każdemu uczniowi na wyrażenie swojego zdania na dany temat i kształci umiejętność uzgadniania stanowisk, negocjowania, formułowania myśli. Zakłada w pierwszej kolejności rozwiązywanie problemu w pojedynkę. Następnie uczniowie uzgadniają swoje stanowiska w dwójkach, w czwórkach, w ósemkach, a na koniec wypracowują jedno wspólne dla całej klasy stanowisko.

Portfolio, czyli zwyczajnie „teczka” jest prostą, a zarazem uniwersalną metodą, która może być stosowana na różnych szczeblach nauczania wielu przedmiotów. Istnieje możliwość różnorodnego definiowania pojęcia portfolio:

- zbiór materiałów na określony temat
- zbiór dokumentów, który dostarcza dowodów czyjejś wiedzy, umiejętności, możliwości
- zbiór prac ucznia przedstawiający jego wysiłek, postępy lub osiągnięcia

- dokumentacja pracy ucznia (lub grupy uczniów) wokół wybranego (wyznaczonego) tematu
- zbiór prac dokumentujących proces odzwierciedlania, selekcji, racjonalizacji i końcowej oceny połączonej z ostatecznym wynikiem wszystkich tych czynników.

W skład portfolio mogą wchodzić zestawy różnych elementów:

- notatki i artykuły prasowe dotyczące analizowanego zagadnienia, różnego rodzaju graficzne przedstawienia problemów (np. tabele ukazujące liczbę przypadków naruszenia praw człowieka w różnych krajach, czy też wykres ilustrujący zmianę liczby uchodźców na świecie w kolejnych latach)
- materiały ilustracyjne (np. fotografie, rysunki, dowcipy rysunkowe, zarówno wycięte z gazety, jak i narysowane przez samego ucznia)
- notatki z lektur
- aforyzmy, ważne myśli
- fragmenty aktów prawnych dotyczących analizowanego zagadnienia
- esej napisany przez ucznia, przedstawiający źródła analizowanego problemu, jego współczesne formy występowania, działania, jakie podejmuje wspólnota międzynarodowa w celu jego rozwiązania, a także własną opinię ucznia na ten temat
- bibliografia zawierająca spis wszystkich źródeł (w tym także ustnych) wykorzystanych w teczce
- nagrany nośnik dźwięku
- notatki dotyczące indywidualnego zapoznawania się z lekturą
- dowody rozwoju stylu pisania (np. dobór słów, jasność i przejrzystość wypowiedzi)
- przykłady, w których widać pomysł i jego modyfikację od początku do ostatecznego kształtu
- rozbudowany spis treści, prezentujący wszystkie materiały ostatecznie zgromadzone w teczce oraz krótkie (jednozdanowe) uzasadnienie ich wyboru.

Podana lista pokazuje, jak różnorodne materiały mogą dokumentować pracę ucznia wokół opracowywanego tematu. Od nauczyciela zależy czy i w jaki sposób ją wzbogaci.

Źródła:

Żmijewska-Kwirąg S.: *Żywa lekcja samorządności*, CEO, Warszawa 2008

Małek U.: *Demokracja*, [w:] Akademia demokracji. Podręcznik kształcenia obywatelskiego i politycznego młodzieży, Fundacja Nowy Staw, Lublin 2008.